

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 5 Issue 3, p. 59-74, June 2012

MÜZİK TERCİHİNDE İNANÇ BİÇİMLERİNİN ROLÜ
THE ROLE OF FAITH/WORLDVIEW STYLES IN MUSIC PREFERENCE

Yrd. Doç. Dr. Barış ERDAL

Cumhuriyet Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bilimleri Ana Bilim Dalı

Doç. Dr. Üzeyir Ok

Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

Abstract

In this study, the relation between music preference (within the frame of 10 music genres) and faith or worldview styles along with religious attitude was investigated. 187 university students were first asked to indicate the level of particular feelings (such as comfort, extraordinary, union with the universe and so on) on a Likert scale (not at all, little, moderate, much, very much) during or after listening to a variety of played music (such as Rap, Jazz, Tasavvuf-Muslim-Mystical Music etc.) in their presence. In this way, their music preferences were determined. Before they listen to the music, the participants first filled in the scales of faith schemas (absolute faith, open faith, transformation in faith, and tension in faith) religious attitude and value dimensions. The scales of certain music-lovers (such as the scales of Jazz-lover, Rap-lover so on) were obtained through the reliability analysis of the feelings rated on each of the music piece presented. The relationship of music lovers with the above-mentioned variables checked through correlation. The results show that some meaningful relationships are found between music preference and faith/ worldview styles.

Key Words: Music genres, emotion, religious attitude, faith and worldview schemas.

Öz

Bu çalışmada 10 müzik türü çerçevesinde müzik türü beğenisi ile dünya görüşü biçimleri ve dini tutum arasındaki ilişki incelenmiştir. 187 üniversite öğrencisinden kendilerine dinletilen Rap, Caz, Tasavvuf vb. müziğin belirli duyguları ne düzeyde uyandırdığını beşli Likert ölçek üzerinde göstermeleri istenerek müzik beğenileri belirlenmiştir. Katılımcılar müzikleri dinlemeden önce inanç biçimleri (kesin inanç, esnek inanç, dönüşümlü ve gerilimli inanç) dini tutum ve değerler ölçeklerini doldurmuşlardır. Verilerden müzik-sever (Caz sever, Rap sever vb.) değişkenleri, her bir müzikle ilgili duyguların güvenilirlik analizi sonucunda elde edilmiş ve bunların yukarıda bahsedilen ölçeklerle ilişkisi korelasyonel olarak sunulmuştur. Elde edilen sonuçlar, müzik tercihi ve inanç biçimleri arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Müzik türleri, duygu, dini tutum, inanç ve dünya görüşü biçimleri.

Giriş

Bilindiği gibi antropoloji, sosyoloji, psikoloji, müzikoloji vb. alanlarda gerçekleştirilen bir çok disiplinler arası araştırma, müziğin insan yaşamındaki çok yönlü yeriyle ilgili önemli veriler sunmaktadır. Denebilir ki, bu gün müziğin sosyo kültürel yaşamın bir çok önemli noktasıyla ilişkilenebilir, yarattığı toplumsal etkileri nedeniyle spordan dine kadar uzanan geniş bir yelpazede kendini göstermektedir. Feld ve Fox (1994) müziğin toplumsal işlevleriyle ilgili, “sosyal kimliğin bir işareti, sosyalizasyonun ve ideolojik bir model oluşturmanın önemli bir aracı, cinsiyet ve sınıf ilişkilerinin de dahil olduğu bir eleştiri mekanizması, metafizik deneyimlerin ifade edilmesini sağlayan güçlü bir kanal” olmasına vurgu yaparken, Tracey (1954) müziğin “kimlik ve aidiyetle ilgili güçlü bir referans kaynağı, sosyokültürel yaşamın geneliyle, gelenek ve değişimle uyumlu bir sanat” olduğuna dikkat çekmektedir (akt. Şahin, 2008: 9).

Kaemmer’in belirttiği gibi, sosyo kültürel dizge *maddi, toplumsal* (toplumsal ilişkiler, toplumsal kurumlar) ve *ifade kültürü* (dil, din, sanatlar) olmak üzere üç temel yapıtaşından oluşur. “Dizgenin bu üç ögesinin bileşimi şu demektir: İnsanların yarattığı maddi ürünlerin, toplumsal ilişki modellerinin ve kabul edilen ifade davranışlarının hepsi, bizim bir etnik ya da sosyo-ekonomik insan topluluğunun yaşam biçimi olarak bildiğimiz şeyi türetmek üzere birlikte çalışırlar” (Kaemmer, 1993:5). Dolayısıyla, insanlık tarihi boyunca ifade kültürünü oluşturan dil, din ve sanatlar, kültürlerin özellikle üretim biçimine bağlı olarak sürekli etkileşim içinde olmuştur. Bu bağlamda din ve müzik ilişkisi, topluluk ya da toplumların yaşamını besleyen özellikleriyle günümüze kadar gelişerek varlığını sürmüştür.

İster dini boyutta ister genel anlamda olsun, insanların belirli bir inanç doğrultusunda çeşitli tutum ve davranışları benimsemeleri ve bunların kendi hayatları ve gelecekleri üzerinde denetime sahip olduğu düşüncesi tarih öncesi çağlara kadar uzanır. Marshall (1998) din’in, kutsal fikrine dayalı olan ve müminleri bir sosyo-dinsel topluluk içinde birleştiren bir inançlar, semboller ve pratikler kümesi olduğunu söylerken Cevizci (2010), din olgusunun insan yaşamının varoluşuyla ilgili çok temelli üç yönüne vurgu yapar. Bunları, “insan varoluşunun kaynağını sorgulaması, insan doğasının ve yazgısının kaynağını sorgulaması, insanın değerler cetvelinin belirleyicisi ve gündelik yaşamdaki yol göstericisi olarak tanrı kavramıyla ilişkili yanıtlar arayan bir inançlar sistemi olması” şeklinde ifade eder.

İnsan varlığının bulunduğu her alanda düşünceden söz edilebiliyorsa, doğal olarak çok farklı çeşitlilikte inancın hayatın her noktasında yer aldığı söylenebilir. Ok'a (2012) göre yaşama yönelik "genel bir bakış açısına sahip olma" anlamında inanma veya bir dünya görüşüne sahip olma olgusu bir insan evrenselidir ve bireyden bireye farklılık gösterir. *İnanç/lar* gündelik yaşantımızın kazandırdığı deneyimlere bağlı olarak gelişir, değişirler ve bu anlamda bir *var olma biçimi* şeklinde değerlendirilebilirler. Kavramın özellikle din psikolojisi kapsamında tatmin edici bir tanımını yapmak zor olsa da, ifadelendirilmiş biçimlerine en güzel örnek din olgusudur.

Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında din'in, insanların kendisini, yaşamı, doğayı ya da evreni açıklama, anlama, anlamlandırma çabalarına bir takım değerlerle yön vererek belirli çerçeveler sunduğu görülür. Bu noktada bir insanın dindarlığını, onun inanç ve inançlarının tamamı ya da bir bölümünün oluşturduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla inançlı olmak zorunlu olarak dindar olmak anlamına gelmeyeceği gibi, dindar olmak da inançlı olmanın tamamını kapsamayabilir. Yani bir insan yoğunlukla dini değerlere ve bir tanrıya inanabileceği gibi, bu değerlerden başka ideoloji, sanat, bilim, güç, servet vb. değerlere kendini adayabilir.

Günümüze kadar gerçekleştirilen birçok müzik beğenisi-tercihi çalışması, müzik tercihi ile müzik yeteneği, müzik eğitimi, müziğin kompleksliği, çevresel etkenler, medya, aile, arkadaş çevresi vb. arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu çalışma inanç biçimleri (dünya görüşü, dini tutum) ile müzik beğenisi arasındaki ilişkiye odaklanır.

Dünya Görüşü ve İnanç

Bu çalışmada inanç, Fowler'ın "*İnanç Gelişimi Kuramı*" çerçevesinde dünya görüşüne yakın bir anlamda ele alınmıştır. Kavramların inanç gelişimi kuramı açısından anlamlarına geçmeden önce antropolojik, sosyolojik ve felsefi açılımlarına değinmek yerinde olacaktır.

İlk kez Alman felsefeci Wilhelm Dilthey'in kullanımıyla literatüre giren *dünya görüşü* (weltanschauung), bireyi çevreleyen dünyada hayat üzerine bireysel algılamayı, değerlendirmeyi ve ona tepki göstermeyi ifade eder. Terimin oldukça fazla yan anlamı vardır. *Welt* sadece dünya anlamına gelmez. İnsanlar, toplum, insanlık, hatta genel olarak evren anlamına gelir. *Anschauung* ise sadece görüşü kapsamaz aynı zamanda eylemin tasarlanmasıdır. Dünya görüşüne yönelik ilk kapsamlı çalışmalar 1950'lerde Amerikalı antropolog Robert Redfield tarafından yapılmıştır. Redfield'e göre dünya görüşü (worldview), insanların evrene bakış açılarının tipik özelliklerini çevreler. Toplum üyelerinin eylem aşamalarını, bu aşamaların özelliklerini ve karakteristiğinin resmini verir (O'Neil, 2012).

Kavramı Cevizci benzer bir anlayışla tanımlar. "Bir bireyin ya da bir grup insanın evren, tanrı, insanlık, gelecek ve benzeri konularda sahip olduğu inançlar, düşünceler, tavırlar ve değerler bütünü; bizi çevreleyen dünya ve içinde yaşadığımız toplumla ilgili felsefi, sosyopolitik, estetik, bilimsel görüşlerin toplamı. Yaşam, dünya, evren vb. alanlara geniş ve kapsamlı bakış açısı olarak dünya görüşü, bir toplumsal sınıf, grup ya da dini topluluğa özgü olup, ona dünyaya belli bir açıdan bakma imkanı veren inançlar bütünüdür. Kişinin bilinçli çabalarının, çalışma ve araştırmalarının sonucu olarak benimsenebildiği gibi, bir koşullanma sürecinin sonucunda da oluşabilir" (Cevizci, 2010: 515).

Vidal (2008) dünya görüşünün felsefe disipliniyle bağlantılı 6 temel sorusu bulunduğunu ve bu sorularla insanların yaşamlarında farkındalıklı ya da farkındaliksız olarak ilişkilendiğini belirtmektedir.

Tablo 1. Dünya görüşünü şekillendiren 6 temel soru.

Soru	Felsefi Disiplin
1. Nedir?	<i>Ontoloji</i> (gerçekliğin modeli)
2. Her şey nereden gelir?	<i>Açıklama</i> (geçmişin modeli)
3. Nereye gidiyoruz?	<i>Tahmin</i> (geleceğin modeli)
4. İyi ve kötü nedir?	<i>Aksiyoloji</i> (değerler teorisi)
5. Nasıl davranmalıyız?	<i>Praksoloji</i> (eylemler teorisi)
6. Doğru ve yanlış nedir?	<i>Epistemoloji</i> (bilgi teorisi)

Özellikle din psikolojisi açısından geniş kapsamı itibarıyla *inanç* (faith) tanımlaması güç bir kavramdır. Türk Dil Kurumu'nun resmi sitesinde, Felsefe Terimleri Sözlüğü açısından, "1. Bir şeyi güvenle doğru sayma tutumu, 2. Öznel olarak yeterli olan, ama nesnel olarak yeterli olmayan gerekçelerden ötürü bir şeyi doğru sayma, 3. Bütün yapıp etmelerimizin temelinde bulunan yaşamdan gelen zorunlulukla dış dünyanın (nesnelere, başka benlerin, Tanrı'nın) var olduğunu kabul etme ve bilimsel, ahlaksal, estetik ve fizikötesi açıklamalarda, önermelerin doğruluğunu onaylama anlamlarında açıklanırken, Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü açısından, 4. Herhangi bir öneriyi doğru diye benimseme, Yöntembilim Terimleri Sözlüğü'ne göre de, 5. Kişiliğin derinliğine sızmış ve tüm öteki süreçlerde yansıması olan en süregelen biliş ve inanışlardan her biri" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2012).

Bununla birlikte Hançerlioğlu (1980) kavramı bir sanı ya da kanıya dayanarak benimseme olarak açıklar. *İnanç* deyimi, deneyle doğrulanmamış olan bir varsayıma güvenme anlamındaki *inan* deyimiyle anlamdaş olarak da kullanılmaktadır. Hançerlioğlu'na göre bu iki kavram arasında önemli bir ayrım vardır. İnanç bir *doğru sanma*, inan'sa *doğrulanmış sanma*'dır. Pratikte denetlenen ve doğrulanan inanç, inanç olmaktan çıkar, bilgi olur.

Cevizci üç farklı inanma biçiminden bahseder. "1. *Bildiğinden şaşmama* olarak *inanç*: İnanılan şeyin karşıtı hakkında kanıtlar olduğu halde, aynı şeye inanmaya devam etmekle oluşur. Bu inanç türü yeni veri ve kanıtlarla karşılaşınca, onları olduğu gibi yorumlamayı reddeder, 2. *İnanma isteği* olarak *inanç*: Bir görüşün benimsenmesi söz konusu olduğu zaman ortada görüşü ne destekleyen ne de yalanlayan kanıt yoksa buradaki inanç, kanıtlara rağmen değil de, ortada kanıtlar olmadığı için, inanma arzusuna bağlı olarak inanmadır, 3. *Deneyime dayalı beklenti* olarak *inanç*: Burada ise, kanıta dayanarak inanma anlamına gelir. Bu tür bir inanç, geçmişte doğru olduğu görülen şeyin gelecekte de kanıtlar tarafından desteklenmeye devam edeceği umut ve beklentisini içerir" (Cevizci, 2010: 856).

Fowler'ın kuramında inanç, hem dinsel hem dinsel olmayan değerleri kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Buna göre "insanların kendilerini, diğer insanları ve daha geniş evreni, var olmanın sonul/nihai şartlarıyla hem bağlantılı hem de onlar tarafından etkilenir biçimde, gelişmiş ve gelişmekte olarak deneyimleme, bilme, değer verme ve kendini adama *biçimleri*" şeklinde tanımlanır (Fowler, akt. Ok, 2012: 2). Tanımın bu genel biçimine "benlik" ya da "dünya görüşü" kavramlarıyla örtüşen yönlerinden dolayı eleştiriler yöneltmiştir. Nitekim

Ok'un (2012) aktardığına göre Koltko-Rivera (2004) dünya görüşünün şu özelliklerine vurgu yapar. "Ne olduğu ve ne olması gerektiği bakımından evreni ve onun içindeki yaşamı betimleme biçimi, neyin var olduğu, hangi deneyimin iyi ya da kötü olduğu, hangi hedef, davranış ve ilişkilerin arzu edilir veya edilmez olduğu konularındaki inançlar, dünya görüşünün ispatlanabilen veya ispatlanamayan varsayımlarını içerir."

Dünya görüşünün bu tanımıyla Fowler'ın inanç tanımı büyük ölçüde benzeşmektedir. Anlaşılacağı üzere kavramın geniş kapsamı, içeriğinin ölçümünü de oldukça güçleştirmektedir. Bu yüzden Ok özellikle, Fowler'ın kuramının inancı değil, inancın bütün halini temsil eden ideolojiler ile inanma biçimlerinin ölçülebileceğini belirtir.

İnanç Gelişimi Kuramı

Streib'a (2001) göre inanç gelişimi kuramı din psikolojisi ile yakından ilişkilidir. Çünkü bu kuram, yapısal-gelişimsel psikolojiden elde edilen bir paradigmaya uygun olarak ampirik açıdan test edilebilir bir inanç kavramı öne sürmektedir.

Reich (1992) dinsel gelişim kuramları konusunda yapılan çalışmaları üç ana başlık altında değerlendirir. 1. *Davranış yönelimli biliş (cognitive) kuramları* Hall, Kahoe ve Meadow; 2. *Duyguya yer veren kuramlar* Baldwin, Spranger, Fowler, Erikson; 3. *Bilişsel kurgucu yapı-genetik aşama kuramları* Piaget, Kohlberg, Goldman, Oser ve Gmünder. Bahsi geçen bu bilim insanları arasında James Fowler ve Fritz Oser, R. Goldman'ın 1960'larda Piaget'den esinlenerek yaptığı öncü çalışmalar üzerine, Piaget'in *Zihinsel Gelişim Kuramı*'nı temel alarak ilk kez inanç gelişiminin bütün yaşamı kapsayacak biçimde, sistematik ve kapsamlı bir açılımını sunmuşlardır. Kuram inancın, düşünce kapasitesine bağlı olarak gelişimsel olduğunu ve yaşam boyu gelişebileceğini temel alır. "İnanç aşamalarının, kişinin doğumdan itibaren bilişsel gelişimine göre düzenli olarak ardı ardına daha az yeterli olandan daha fazla yeterli olanına doğru geliştiği düşünülür" (Fowler, akt. Ok, 2012: 2). Önemli bir özelliği kültürler arası geçerliliğinin olmasıdır. İlk çalışmalar Piaget'in orijinal aşamalarına paralel olarak dinsel düşüncenin 3 aşaması üzerine odaklanırken, Fowler ve Oser yaşam boyu gelişimi ele almışlar ve 6 aşama belirlemişlerdir.

Genel olarak *inancın yapısal-gelişimsel kuramı*, bireysel ya da kişisel bir bilme ve etkinlikte bulunma kuramıdır. "Bireylerin geçmişte aldıkları kararları, tercihleri, edimleri ve duyarak büyüdükleri hikayeler ile imgeler onların karakterlerini etkiler. İnsanlar, sosyal gruplarda şekillenir ve onların dünyayı görme biçimi, köklü bir biçimde kendi grubu ya da sınıfıyla paylaştığı ortak imgeler ve düşünceler tarafından şekillenir" (Fowler, akt. Ok, 2007: 15).

İnanç gelişimi kuramının tanımladığı inanç kavramı, benliğin ve dünyanın, hem dinsel hem dinsel olmayan global bir yorumu için kullanılabilir şekilde tasarlanmıştır. Fowler'ın kuramında psikolojik boyuta yer vermesinin, anlam ve inanç arayışını çoğulcu dünya görüşlerinin bulunduğu günümüz dünya koşullarına uyarlamasının üç temel düzeyde katkı sağladığı düşünülmektedir. "1. Kuramın geleneksel, dinsel ve dünyevi sembol, hikaye ve pratiklere inanma biçimi konusundaki önerisi, kişinin çoğulcu bir dünyada sonul değerler ve bağlılıklar konusunda konuşmasını engellemeyecek, tersine teşvik edebilecek biçimdedir. Çünkü bu kuramın sunduğu inanç tanımı, hem dinsel imgelemeye yer verir, hem de dine karşı olan dünyevi direniş için bir çözüm önerisinde bulunur; 2. İnançın değişebileceğini, geçiş yapabileceğini, şekil değişimine uğrayabileceğini ve aynı zamanda bütünlüğünü koruyabileceğini ileri sürer; 3. Bu yaklaşım dikkati insana ve inancın aracı olduğu bütün

çevreye çekerek aşkın-içkin anlaşmazlığına yeni bir düzen getirmiş olur” (Parks, akt. Ok, 2007: 27).

Bununla birlikte kuram ortaya çıkışından bu yana ciddi eleştiriler de almıştır. Özellikle inanç aşamalarının bilişsel bir bütün oluşturduğu, yani kişinin aynı anda sadece bir gelişim aşaması özelliklerini taşıyabileceği ve aşamaların art arda geliştiği şeklindeki düşünce Streib (2001) tarafından eleştirilmiştir. Bu noktada Streib, Fowler’ın aksine, bir kişide onun ağırlıklı olarak içinde bulunduğu aşamanın özelliklerinin yanı sıra önceki ya da sonraki bir aşamanın bazı özelliklerinin birlikte bulunabileceğini ifade etmiştir. Bu yüzden “yapısal bütünlüğü temsil eden *aşama* (stage) kavramı yerine *tarz* (style) ve *şema* (schema) kavramlarını önermiştir” (Ok, 2012: 3). Ok tarafından Türkiye koşullarına göre geliştirilmiş modelde, Fowler’ın tek gelişim çizgisinden farklı olarak inanç gelişiminin şemalar düzeyinde birden çok şekilde olabileceği üzerine odaklanılmıştır. Dolayısıyla Ok’un modelinde Fowler’ın genel yaklaşımı benimsenirken, Streib’in eleştirileri de göz önüne alınmış ve inanç aşamaları şekil 1’de görüldüğü gibi 6 ana boyut olarak düşünülmüştür. Bunlar, Mitsel-Literal, Yapay-Konvansiyonel, Yoğun, Gerilimli, Bireysel-Düşünsel ve Birleştirici İnanç. Konu kapsamında boyutların açılımı kısaca şöyledir:

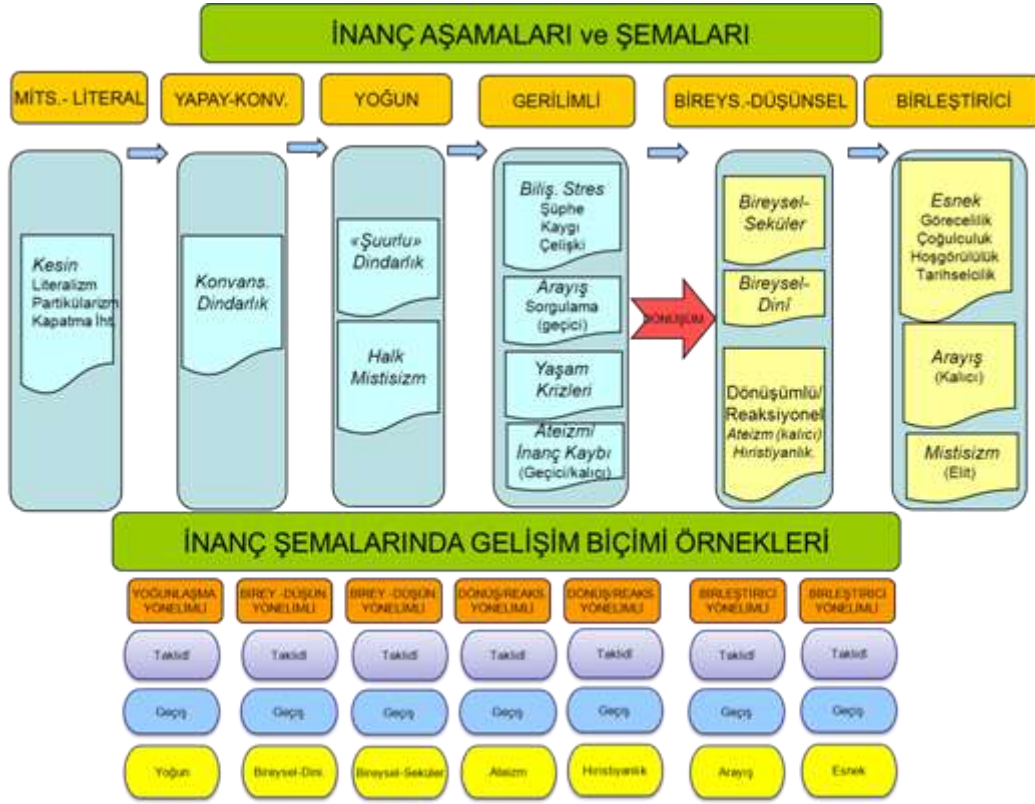
Mitsel-Literal İnanç: Kesin inanç olarak da ifade edilen bu boyutta, soyut düşünce yerine somut düşünme ağırlıklıdır. İnsanlar “biz ve diğerleri” şeklinde düşünülür. Empati becerisi düşüktür ve ötekileştirici olabilir. Temel otorite olarak aile, toplum ya da topluluktaki yaygın düşünceler kabul edilir. Bu boyuttaki kişiler katı bir yargısalığa sahip olabilir.

Yapay-Konvansiyonel İnanç: Bu inanç biçiminde farkındaliksız bir taklidilik söz konusudur. Soyut düşünme sınırlıdır, çelişikili konular dışlanarak çözülür. Eleştirel yaklaşım gelişmemiştir. Kişide kendi sosyal grubunun bakış açısıyla düşünme baskındır ve geleneği taklidi söylemlerle temsil eder. Bu şemadaki bireyler, inançlarını rasyonel olarak gözden geçirmemiş ve sorgulamamış durumdadırlar.

Yoğun İnanç: Ok bu boyutun Fowler’ın kuramında yer almadığını ancak onun kuramındaki *Yapay-Geleneksel İnanç* boyutunun özellikleriyle benzerlikleri olduğunu belirtmektedir. Bu boyutta kişi geleneksel inanca sahiptir ancak bu inanç farkındalığı beraberinde getirir. Kişi halk için yazılmış geleneksel kaynaklara ilgi duyarak kendine özgü bir yaklaşımla okumakta ve şuurlanmaktadır. Buna karşın eleştirel yaklaşım söz konusu değildir. Yoğun inanç aşamasının *Şuurlu Dindarlık* ve *Halk Mistisizmi* olmak üzere iki yaygın inanç şemasının olduğu düşünülmektedir.

Gerilimli İnanç: Ok bu boyutun da Fowler’ın kuramında aşama olarak değerlendirilmediğini belirtmektedir. Geçici bir süreç olarak gerilimli inanç, arayış, sorgulama, şüphe ve çelişikili dönemleri ifade etmektedir. Özellikle ergenlik ve üniversite dönemlerinde belirginleşmekle birlikte 30’lu yaşlara kadar yaygın olabileceği kabul edilmektedir. Ergenlik dönemiyle yoğunlaşan bu süreçte bireyler, geleneksel inançlarının otantikliği konusunda yoğun bir arayış içinde olabilirler. Bu boyutun *Bilişsel Stres*, *Arayış*, *Yaşam Krizi* ve *Ateizm/İnanç Kaybı* şeklinde 4 ayrı şeması bulunduğu düşünülmektedir.

Şekil 1. Ok (2012) "İnanç Aşamaları ve Şemaları"

Bireysel-Düşünsel İnanç: Bu inanç biçiminde kişi, soyut ve bilinçli düşüncü. Düşünce üzerine düşünce yürütebilir ancak olgu ya da olaylar kendisi tarafından benimsenmiş bir tarzla tek yönlü düşünülür. Orta düzeyde empati kurabilir, farklı görüşler bilinir ancak onları kendi düşüncelerini korumaya yönelik olarak dile getirir. Diğer insanlar bir sistemin ya da ideolojinin uzantısı olarak görülür. Ok bu boyutta gözlemlenen en belirgin özelliğin, içeriği ister geleneksel ister geleneksel olmayan değerlerden oluşsun, kişinin sahip olduğu dünya görüşüne kendisi tarafından bir yapı kazandırılarak içselleştirildiğini vurgular. Bu boyutun *Bireysel-Seküler İnanç*, *Bireysel-Dinî İnanç* ve *Dönüşümlü/Reaksiyonel İnanç* olarak 3 şeması bulunmaktadır. *Dönüşümlü/Reaksiyonel İnanç* şemasının Ateizm ya da yeni bir dünya görüşünü kabul etme anlamında yeni bir dine mensup olma örneklerinin görüldüğü belirtilmektedir. Öte yandan *Bireysel-Dinî İnanç* şemasında bulunan kişiler geleneksel öğreti ile uyumlu olmakla birlikte, diğer inançlara önemli düzeyde tolerans göstermeleri ve inanç farklılıklarına açık olmalarıyla Yapay-Konvansiyonel aşamadan ayrılırlar.

Birleştirici İnanç: Genel kapsam itibarıyla en gelişmiş inanç aşamasıdır. Eleştirel ve analitik düşünce yapısına sahiptir. Olgular derinlemesine kavranmaya çalışılır ve bu kişiler karmaşık deneyimlere açıktır. Sembollerini tek anlama indirgemez, çoklu boyutlarda düşünürler. Yüksek düzeyde empatiye sahiptirler. Bu inanç aşamasındaki bireyler için geleneksel değerlere karşı reaksiyon yoktur. Kavramların ve düşüncelerin her zaman daha geniş boyutta anlamlar içerebileceği göz önüne alınır. Diğer insanlar, bir gruba ait oldukları için değil birey oldukları

için önemsenir. Öz eleştiriye açıktırlar, kültürel değer ve normların göreceli olduğu düşünülür. Çoğulculuk, tarihsellik, rasyonellik olay ve olguların değerlendirilmesinde önemlidir. Dolayısıyla “doğru’nun” bakış açısıyla ilişkili ve göreceli olduğu kabul edilir. Bu aşamanın 3 alt şeması bulunmaktadır. *Esnek İnanç, Arayış, Elit Mistisizmi*. Esnek inanç şemasında bulunan bireyler yaygın dindarlık ya da seküler bir çevreden gelmiş olabilecekleri gibi arayış şeması içinde de bulunabilirler. Arayış şemasındaki kişilerin inanç konusunda hazır cevaplarla yetinmemeleri, değişime açık olmaları ve varoluşsal sorularla ilgili sürekli okumaları, araştırmaları ya da düşünmeleri belirleyici özellikler olarak düşünülmektedir. Elit mistisizm şemasına ise Mevlana, Ömer Hayyam ya da Yunus Emre gibi düşünürler örnek gösterilmektedir (Ok, 2012: 5, 6, 7).

Burada önemli bir nokta, yukarıda verilen aşama ve şemaların birbirinden tamamen bağımsız düşünülmemesi gerektiğidir. Yani bir aşamanın özellikleri dönemsel olarak diğer başka bir aşamanın özellikleriyle belirli bir yönde ilişkili olabilir. Örneğin “bir kişinin inancının belli bir yönü *Mitsel-Literal İnanç* şemasında bulunurken diğer başka bir konuda herhangi bir *Bireysel-Düşünsel İnanç* şemasına sahip olabilir.” (Ok, 2012: 7). Ok bu noktada, bir şemanın baskınlığı genel yapıyı belirlese de, geçmişte yaşanan bir şemanın bazı özelliklerinin şimdiki zamanın şartlarına bağlı olarak tekrar görülebileceğini ifade etmektedir.

İnanç ve Müzik Tercihi İlişkisiyle İlgili Bazı Bulgular

İlgili literatüre bakıldığında dini tutum ve inancın müzik tercihi ile doğrudan ilişkisini konu alan herhangi bir çalışmaya rastlanmazken, dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmüştür. Var olan dolaylı bulguların yer aldığı çalışmalar ise daha ziyade Batı-Hristiyan geleneği içerisinde yapılmış, İslami geleneğin yaygın olduğu Türkiye’de konuyla bağlantılı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu türden dolaylı çalışmalardan birisi kabul edilebilecek olan Glasgow, Cartier ve Wilson’un (2002) araştırması, müzik tercihi, heyecan arama ve muhafazakarlık arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Araştırmada 43 Katılımcıya Petterson’un *muhafazakarlık* ölçeği ile Zuckerman’ın *heyecan arama* ölçeği uygulanmıştır. Sonuçlara göre muhafazakar katılımcılar muhafazakar olmayan katılımcılara göre benzer müzik parçalarını tercih etmişlerdir. Bununla birlikte heyecan arama ölçeği sonuçlarıyla müzik tercihi arasında önemli bir ilişki çıkmazken, heyecan arama boyutunda yüksek puan alan katılımcıların muhafazakarlık ölçeğinden düşük puan aldıkları gözlenmiştir. Bu durum daha fazla heyecan uyandıran müzik türlerini tercih edenlerin muhafazakar olmayacakları konusunda ipucu sağlamaktadır. Diğer bir çalışma (Arnett, 1991 ve Mc Namara ve Ballard, 1999) kişilik özelliği bakımından heyecan arayışı yüksek olan insanların daha canlı müzikleri sevdiğini göstermektedir. Benzer bir şekilde, Rentfrow ve Gosling (2003) şiddetli ve asi müzik (rock, metal vb.) fanlarının yeni deneyimlere daha açık olduğunu öne sürmüşlerdir.

Lynxwiler ve Gay’in (2000) bazı kesimlerce sapkın olarak kabul edilen heavy metal ve rap müziğin tanımlanma biçimini inceledikleri araştırma sonuçları, genel olarak ebeveynlerin heavy metal ve rap müzikten hoşlandıklarını, ancak bir kısım evli katılımcının bu müzik türlerinde yapılan cinsellik vurgusuna antipatik ve muhafazakar bir tutum sergilediğini göstermiştir. Sonuçlar cinsiyet açısından değerlendirildiğinde heavy metal ve rap müziğe karşı olumsuz tutum sergileyen kadınların erkeklere göre daha fazla olduğu, bununla birlikte bu kadın katılımcıların özellikle dini hizmetlerden yaralanmak isteyen insanlar olduklarını vurgulamışlardır.

Christenson ve Peterson (1988) kadınların erkeklere göre pop gibi daha soft müziklere, erkeklerinse rock ve rap gibi daha sert müzik türlerine eğilimli olduklarını bulmuşlardır. Benzer bir şekilde Colley (2003) genç kadınların sevdiği müziklerde sözlerin daha çok duyguları ve ilişkileri vurguladığını, genç erkeklerin ilgilendiği heavy metal,

hard rock gibi müziklerde ise erkeksi çağrışımlar, saldırganlık, üstünlük ve isyan temalarının daha ağırlıklı bulunduğunu belirtmişlerdir.

Müzik tercihleri ve kız ergenlerin kimlik, inanç ve davranışları arasındaki ilişkiyi keşfetmek için tasarlanan bir çalışmada müzik tercihi, benlik saygısı ve esneklik arasında hiçbir ilişki bulunamazken, çocukluk çağında cinsel istismara uğramış katılımcıların etnik köken ve benlik saygısı arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır (Gallo 2003).

Diğer kapsamlı bir araştırmada müzik tarzı, etnik köken, yaş, cinsiyet, müzik eğitimi, kültürlerarası hoşgörü ve Malezya'lı öğrencilerin müzik tercihleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Katılımcıların müzik tercihi, Malezya, Çin, Hint, Batı popüler ve sanat müzik türlerini temsil eden 48 vokal müzik kullanılarak saptanmıştır. Sonuçlara göre her etnik grup içinde, kendi kültürüne ait müzikler diğer kültürlerin müziklerine oranla daha fazla tercih edilirken, sanat müziği türlerinin ağırlıklı olarak müzisyenler tarafından tercih edildiği gözlenmiştir. Genelde lise ve üniversite öğrencileri popüler müzikleri daha çok tercih ederken, etnisite ve müzik eğitimi açısından batı sanat müziği, sadece batı tarzındaki Çin ve Hint popüler müziklerini sevenler tarafından tercih edilmiştir. Sekiz müzik türü çerçevesinde yapılan analize göre ise, kültürlerarası hoşgörü ve müzik tercihiyle ilgili orta derecede ılımlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Shah 2000).

Choi'nin (2003) genel karakteristik ruh hali ile müzik tercihi ve gündelik bir ortamda müzik dinleme alışkanlıklarını inceleyen araştırma sonuçları, günlük yaşamında müzik dinlemeye daha fazla zaman harcayan katılımcıların daha az zaman harcayanlara göre daha fazla anksiyete ve depresyon eğilimi olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak gençlerin yaşlılara göre hard rock, heavy metal ve rap müziği daha çok sevdikleri, yaşlıların ise gençlere göre daha fazla folk ve klasik müzik tercih ettikleri saptanmıştır. Katılımcılar arasında görece daha eğitilmiş olanların soft rock ve pop müziği, klasik ve caz müziğini ise genellikle eğitilmiş katılımcıların tercih ettiği anlaşılmıştır. Benzer bir şekilde Kurayabashi ve Ito'nun (1992) araştırma sonuçlarında, klasik ve geleneksel Japon müziği dinleyicileri daha ileri yaş gruplarından oluşurken, popüler müzik dinleyicilerinin temelde ergen ve genç yetişkinler olduğu saptanmıştır.

North ve Hargreaves'in (2007) bir araştırması sosyo-ekonomik durum, hayat tarzı ve müzik tercihi arasında birtakım bağıntılar bulunduğunu göstermiştir. Sonuçlarda klasik gibi sofistike müzik türlerinin tercihi yüksek eğitim ve gelir düzeyiyle ilişkilendirirken, rap ya da elektronik müzik türleri daha alt gelir düzeyleriyle ilişkilendirilmiştir.

Yukarıda verilen araştırma sonuçlarında özellikle cinsiyet, yaş, gelir düzeyi ve eğitimin etkisi değişkenleriyle ilgili benzer bulgular dikkat çekmektedir. Kadınların erkeklere göre daha yumuşak müzikleri sevdiği, gençlerin görece daha yeni müzik türlerine, yaşlılarına genellikle geleneksel ya da daha sofistike türlere yöneldiği görülmektedir. Bununla birlikte eğitim ve gelir düzeyinin tercihlerle yakinen ilişkilendiği, muhafazakarlık ya da yeniliğe açık olmanın beğeniyi etkilediği anlaşılmaktadır.

Bu tartışmalar çerçevesinde bu araştırmanın soruları şöyle şekillendirilmiştir: Müzik beğenisi ile dini tutum arasında bir ilişki var mıdır? Müzik beğenisi ile inanç biçimleri arasında bir ilişki var mıdır? Müzik beğenisi ile değer tercihleri arasında bir ilişki bulunmakta mıdır?

Yöntem

Veri Toplama Araçları: Çalışmada, Ok (2012) tarafından Türkiye koşullarına göre geliştirilen *İnanç/Dünya Görüşü Tarzları*, *Dini Tutum* ve Schwartz (1992, 1994, 2009) tarafından geliştirilen *Değer Yönelimi* ölçekleriyle, yazarlar tarafından geliştirilen ve 12 ayrı sifattan oluşan müzik beğenisi anketi kullanılmıştır.

İnanç/Dünya Görüşü Tarzları Ölçekleri: Ok'un, Fowler'ın inanç gelişimi kuramını Türkiye koşullarına uyarlayarak geliştirdiği bu ölçek bireysel inanç gelişimini 33 maddede yordamayı hedeflemiştir. Bu çalışmada, İnanç/Dünya Görüşü Tarzları alt ölçeklerinden Kesin İnanç, Gerilimli İnanç, Dönüşümlü İnanç ve Esnek İnanç alt boyutları kullanılmıştır ve her bir alt boyut 3 maddeden oluşmuştur. Örnek maddeler: “İnancımı veya dünya görüşümü oluşturan değerler sabittir, değiştirilemezler” (*Kesin İnanç*); “İnanç veya dünya görüşümle ilgili önemli çelişkiler yaşıyorum” (*Gerilimli İnanç*); “Eski inançlarımdan veya dünya görüşümden gittikçe koptum” (*Dönüşümlü İnanç*); “Yaşam için tek doğru yoktur her inanç veya dünya görüşü için farklı farklı doğrular vardır” (*Esnek İnanç*).

Dini Tutum Ölçeği: Ok (2011) tarafından geliştirilen *dini tutum* ölçeği 8 madde (her boyutta iki madde) ve 4 boyuttan oluşmuştur. Sosyal-Psikolojideki tutum kuramına göre geliştirilen ölçeğin üç ana boyutunun (bilgi, davranış, duygu) yanında, ölçülmek istenen tutum nesnesinin din, dinde de Tanrı'nın merkezi bir yere sahip olmasından dolayı ölçeğe bir de Tanrıyla ilişki boyutu eklenmiştir. Sözü edilen boyutlara yönelik örnek maddeler şöyledir: “Dini inancın insanlara yararından çok zararı olduğunu düşünüyorum” (*Bilişsel*); “Dini etkinliklere katıldığımda gerçekten zevk alırım” (*Duyuşsal*); “İnanıyorum dinin gereklerini yerine getirmeye çalışırım” (*Davranışsal*); “Zor zamanlarda Allah'ın bana yardım ettiğini düşünüyorum” (*Tanrı boyutu*). Myers (1990) yapılan araştırmaların tutum ölçümlerinde, genel bir tutum nesnesine (örn. din) yönelik bir tutumun dinle ilgili daha özel bir davranışı (örn. namaz kılma) büyük oranda yordamadığını, buna karşılık özel bir tutum nesnesine yönelik tutumun o tutum nesnesini geniş çapta yordadığını ifade etmektedir (Myers, akt. Ok, 2011: 5).

Değer Yönelimi Ölçeği: Sosyal psikolojide *değer* (value), bireylerin yaşamında neyin doğru, neyin yanlış olduğu konusunda geliştirdiği inançlar, arzu edilen ya da edilmeyen yargılar olarak tanımlanmaktadır. Yapılan tanımlarda değerlerle bağlantısı en sık vurgulanan kavramlar *inançlar*, *eğilimler*, *normatif standartlar* ve *hedefler* çerçevesinde ele alınmaktadır. Schwartz bütün değerlerin 5 temel ortak özelliğinden bahseder. “1. Değerler inançlardır, ancak inançlar objektif değildirler ve duygulara ayrılmaz bir şekilde bağlıdır; 2. Değerler güdüleyici yapılardır ve insanların ulaşmak istedikleri hedeflere gönderme yaparlar; 3. Değerler aşkın, kendine özgü davranışlar ve durumlardır. Soyut hedeflerdir. Bu soyut doğa onları genellikle kendine özgü davranışlar, nesnelere ya da durumlar olarak tanımlanan normlar ve tutumlardan ayırır; 4. Değerler davranışların, insanların ya da olayların değerlendirilmesine rehberlik ederler. Bu kriterlerin ya da standartların belirlenmesinde etken olmalarıyla gerçekleşir; 5. Değerler göreceli olarak önem sırasına göre sıralanırlar. İnsanlara ait öncelikli değerlerin biçimi, bireyler içinde karakter kazanarak sıralı bir hiyerarşik yapı oluşturur. Bu hiyerarşik özelliği onları norm ve tutumlardan ayırır” (Schwartz, 2009: 1).

Benzer bir şekilde Rokeach (1973), değerlerin bir bireyin kimliğiyle ilgili temel içeriği oluşturduğunu ileri sürmüştür. Ona göre değerler bireysel davranışlar için bilişsel standartlar olma işlevine sahiptir. Bununla birlikte değerlerin evrensel olduğunu fakat kültürlerde farklı düzeylerde önem kazandığını belirtir. 1992'de Schwartz 20 ülkede yaptığı araştırmasının sonuçlarına göre 56 adet değer karşılıklı olarak birbiriyle ortadan kesişen ve her biri iki uçlu olan iki doğru üzerine dağıldığını ileri sürmüştür. Bu iki doğrudan birinin uçlarını ‘kendini aşma ve kendini-destekleme, diğerininkini ise ‘değişime açıklık ve muhafazakarlık’ yapıları oluşturmuştur. Sonuçta ortaya çıkan değerler çemberi değerlerin

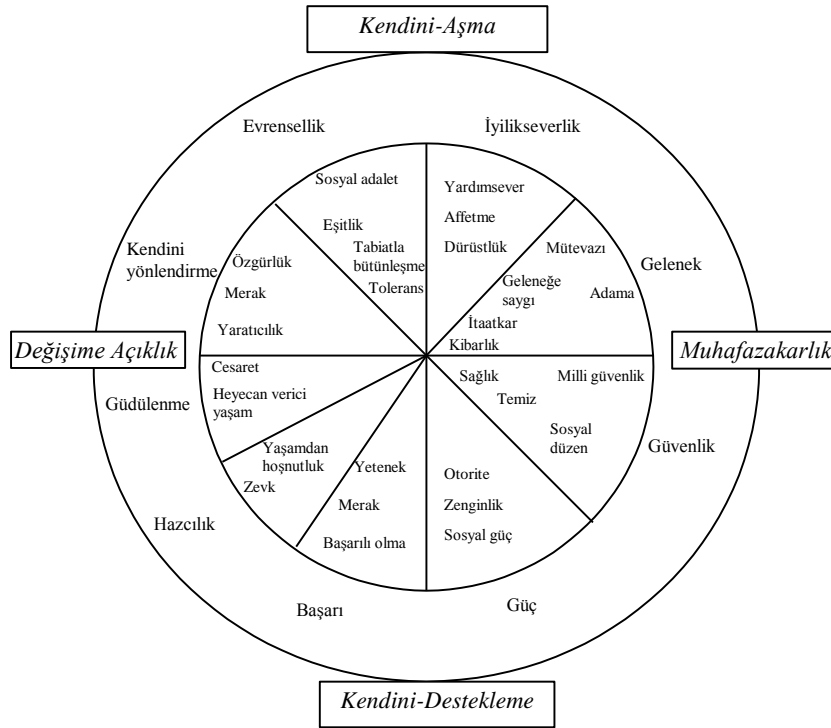
birbirine bağıl (göreceli) olduğunu temsil etmektedir. Birbiriyle uyuşmayan değerler bu çemberde karşılıklı olarak, benzer olanlar ise bir birinin yakınında yer alırlar. Söz konusu değerlerin Schwartz çemberindeki yeri de Şekil 2’de görülebilir.

Çalışma kapsamında Schwartz gelenekselliği, saygı, bağlılık ve geleneksel kültürün ya da dinin sağladığı düşünceleri kabul etmek olarak ifade ederken, evrenselliği anlayış, uzlaşma, takdir etme ve tolerans kavramlarıyla ilişkilendirmiştir.

Bu çalışmaya katılan katılımcıların değer tercihlerini belirlemek için, ankette her satırda yer alan iki değerden (örn. eşitlik x otorite) hangisinin ne düzeyde (çok önemli, önemli veya- her ikisi de önemliyse-eşit düzeyde önemli) önemli olduğu sorulmuştur.

Söz konusu 14 madde çiftiyle ölçülen değer tercihleri iki boyutla (1-Kendini aşma-kendini destekleme [kısaca *Evrensellik*] ve 2- Muhafazakarlık-değişime açıklık [kısaca *Geleneksellik*]) ilişkilendirilerek iki değişken oluşturulmuş ve bu değişkenlerin müzik tercihi ile ilişkisini gösteren bir korelasyon matrisi ortaya çıkmıştır (bkz. Tablo 2).

Şekil 2. Schwartz tarafından geliştirilen değerler çemberi (1992)

Müzik Beğeni Anketi: Uygulanan müzik beğeni anketinde 12 adet tanımlayıcı sıfattan yararlanılmıştır. Müzik beğenisini saptamak için kullanılan sıfatlardan 9 tanesi, yaklaşık 50 öğrenciden elde edilen verilerin bir havuzda toplanması sonrasında seçilerek belirlenmiştir. Tablo 2’de görülen sıfatların ilk üç maddesi ise Abraham Maslow’un (1964) *Doruk Deneyimler* (peak experiences) kuramından alınmıştır.

Tablo 2. Katılımcıların müzik türlerini nitelemek için kullandığı sıfatlar

Büyük bir uyum ve bütünlük hissi verici	Hiç	Az	Orta Düz.	Çok	Pek Çok
Olağanüstülük duygusu uyandırıcı	Hiç	Az	Orta Düz.	Çok	Pek Çok
Evrenle bütünleşmişlik hissi verici	Hiç	Az	Orta Düz.	Çok	Pek Çok
Büyüleyici	Hiç	Az	Orta Düz.	Çok	Pek Çok
Cinsel duygular uyandırıcı	Hiç	Az	Orta Düz.	Çok	Pek Çok
Romantik duygular uyandırıcı	Hiç	Az	Orta Düz.	Çok	Pek Çok
Mutluluk ve neşe verici	Hiç	Az	Orta Düz.	Çok	Pek Çok
Rahatlatıcı-Gevşetici	Hiç	Az	Orta Düz.	Çok	Pek Çok
Sinir gerici	Hiç	Az	Orta Düz.	Çok	Pek Çok
Hüzün verici	Hiç	Az	Orta Düz.	Çok	Pek Çok
İç karartıcı	Hiç	Az	Orta Düz.	Çok	Pek Çok
Zararlı	Hiç	Az	Orta Düz.	Çok	Pek Çok

Örneklem ve Uygulama: Bu çalışmanın evrenini Cumhuriyet Üniversitesi, örneklemini ise 1-4. sınıf üniversite öğrencileri oluşturmuştur. 83 Kadın 104 erkek 187 üniversite öğrencisi üç farklı ölçekten oluşan anketi kendi dersliklerinde doldurmuşlardır. Gönüllü olarak katılmak istemeyen birkaç kişinin dışında geri dönüt %100 olmuştur. Sonrasında kendilerine dinletilen 10 müzik türünün (caz, rock, pop vb.) belirli duyguları (mutluluk verici, büyüleyici, hüzün verici vb.) ne düzeyde uyandırdığını, her bir müzik türü için seçilmiş 12 ayrı sıfattan yararlanarak beşli Likert ölçek üzerinde belirlemeleri istenmiştir. Böylece katılımcıların müzik beğenileri saptanmıştır. Dinletilen müziklerden her bir tür, farklı müzik öğretim elemanlarının görüşleri alınarak belirlenmiş, gerçekleştirilen uygulamalar yaklaşık 3 ay sürmüştür. Sonuçlar SPSS programında Pearson Correlation testiyle değerlendirilmiştir. Verilerden müzik sever değişkenleri (pop sever, rap sever vb.) her bir müzikle ilgili duyguların güvenilirlik analizi sonucunda elde edilmiş ve kullanılan ölçeklerle ilişkisi korelasyonel olarak sunulmuştur.

Bulgular

Aşağıdaki tabloda, elde edilen test sonuçlarından sadece istatistik olarak anlamlı-ilişkili çıkan boyutların yorumuna yer verilmiştir.

Tablo 3. İnanç-Dünya Görüşü Tarzları, Dini Tutum, Değer Yönelimi ve Müzik Tecihi arasındaki korelasyonlar

	Dini Tutum	Kesin İnanç	Dönüşüm-İnanç Gelişimi	Esnek İnanç	Cinsiyet	Yaş	Geleneksellik	Evrensellik
CAZ	-.21*	-.18	.21*	.12	-.19*	.10	-.02	.19
KLASİK	-.07	-.08	.08	.07	.01	.02	-.04	.13
ROCK	-.25*	-.001	.07	.24*	.03	.06	.01	.27*
METAL	-.23*	-.15	.06	.11	-.12	.14	.11	.21
THM	-.11	.17	-.04	-.10	-.02	.14	-.18	-.01
TSM	-.11	-.07	.21*	-.03	-.11	.12	-.07	.18
ARABESK	-.01	.12	-.07	-.15	-.20*	.09	-.04	-.14
TASAVVUF	.22*	.25*	-.15	-.23*	-.06	.15	.28*	-.14
RAP	-.11	-.07	.12	.08	.08	.15	-.09	.04
POP	-.01	.03	.02	-.09	.01	.25*	-.16	.11

*p < .05.

(a) Katılımcılara uygulanan üç ölçekten alınan sonuçlara göre Batı Klasik, THM, Arabesk, Rap ve Pop severlerin hiçbir değişkenle ilişkisi ortaya çıkmamıştır. Buna karşılık,

(b) Caz-severlerin inançta dönüşüm ile pozitif, dini tutum ile negatif ilişkiye sahip olduğu görülmüştür;

(c) Rock-severlerin esnek inanç ve evrensellik boyutu ile pozitif, dini tutum ile negatif yönde;

(d) Metal müzik-severlerin dini tutum ile negatif yönde;

(e) TSM-severlerin dönüşüm ile pozitif yönde;

(f) Tasavvuf-severlerin kesin inanç, geleneksellik ve dini tutum boyutları ile pozitif; esnek inanç ile negatif yönde ilişkisi bulunmuştur.

Demografik değişkenler bakımından caz ve arabeskin erkekler arasında daha yaygın olduğu, pop severlerin ise görece ileri yaşlar (son sınıflar) arasında daha fazla bulunduğu görülmüştür. Sonuçları diğer bir dille ifade etmek gerekirse, caz, rock, metal severlerin daha seküler; buna karşılık tasavvuf müziği sevenlerin dine yönelik daha olumlu bir tutuma sahip olduğu gözlenmektedir. Tasavvuf severler arasında aynı zamanda kesin inançlıların da çok olduğu görülmektedir. İnançta dönüşüm yaşayanlar daha çok caz ve tsm severler arasında bulunmaktadır. Esnek inanç ise sadece rock severler arasında yer almaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç

Dünya genelinde benzer bir kategoride yapılan müzik beğenisi-tercihi çalışmaları kültürel kapsam dikkate alınarak değerlendirildiğinde, sonuçların doğal olarak bir çok yönden farklılıklar gösterebileceği görülür. Bu alanda günümüze kadar elde edilen verilerin geçerliliği sosyal bilimlerin doğasına bağlı olarak görelilik arz etmektedir. Elbette bunun temelinde belirli sebepleri olduğu söylenebilir. Sosyal bilimler alanında gerçekleştirilen ampirik çalışmaların benimsediği paradigmalardan gelişimi/değişimi, benimsenen araştırma yöntemlerinin, dolayısıyla kullanılan ölçme araçlarının farklılaşan niteliği, araştırma objesi/nesnesinin kendine özgü niteliğindeki çeşitlilik, araştırmanın gerçekleştiği coğrafyada insanların yaşamını çevreleyen kültürel bağlam vb. nedenler yapılan çalışmaların güvenilir kabul edilebilmesi için muazzam bir veri birikimi gerektirmektedir.

Müzik beğenisi çalışmalarının yakın geçmişi düşünülürse bu alanda alınacak daha çok yol olduğu söylenebilir. Ancak özellikle son 50-60 yıl içinde yapılan araştırmaların, gerek teknoloji gerek sosyal bilimlerdeki diğer disiplinlerin gelişimiyle birlikte büyük bir ivme kazandığı görülmektedir. Bilgi paylaşımının günümüzde ulaştığı boyutlar, gerçekleşen araştırmaların paylaşımını, diğer disiplinlerle etkileşimini, kullanılan yöntemlerin çeşitlenmesini ve değerlendirilmesini büyük ölçüde kolaylaştırmış ve zenginleştirmiştir. Bu anlamda, benzer yaklaşımlarla yapılan çalışmalarda elde edilen verilerin giderek daha güvenilir bir zemine oturduğu düşünülebilir.

Çalışma sonuçlarında farklı müzik beğenisine sahip katılımcıların farklı düzeylerde inanç/dünya görüşü ve dini tutum puanlarına sahip olduğu görülmektedir. Öncelikle burada, inanç/dünya görüşü ve dini tutum boyutundan alınan puanların en uç noktalar olduğu düşünülmemelidir. Örneğin dini tutum boyutundan alınan pozitif puan nasıl bir insanın kökten dinci olduğunu ifade etmez ise, aynı ölçekten alınan negatif puan da o insanın ateist olduğunu göstermez. Nitekim Ok (2011) bu durumu dindarlık düzeyinin etkisini çok hissedenler ve az

hissedenler olarak açıklamaktadır. Dindarlık düzeyinin etkisini az hissedenler sadece bir yönde değerlendirilmemelidir. Bu gruptaki kişiler aynı zamanda agnostik, deist ya da panteist vb. bir inanca sahip olabilir.

Görüleceği üzere caz, rock ve metal müzik severlerin dini tutum boyutundan negatif puan almaları daha seküler bir anlayışa sahip olmalarıyla ilişkilendirilebilir. Diğer yandan rock müzik dinleyicilerinin esnek inanç boyutuyla pozitif ilişkilenebilmesi, dini tutumdan alınan puanla anlamlı bir bütün oluşturmaktadır. Ölçeğin açılımına göre bu kişilerin genel olarak özgürlükleri savunan, düşünceye önem veren, empati yapabilen ve olaylara geniş açıdan bakabilen özelliklere sahip olduğu söylenebilirken, rock müzik severlerin evrensellik boyutundan aldıkları pozitif puanların diğer ölçeklerden alınan puanlarla tam bir bütün oluşturduğu söylenemez. Rock müziğin her ne kadar bir çok özgürlükçü yanı olduğu düşünülse de, Schwartz'ın evrensellik boyutunun özelliklerinden biri olan *uzlaşma* özelliği her rock müzik sever için geçerli olmayabilir. Yapılan birçok araştırma rock ve özellikle metal müzik severlerin toplumların muhafazakar değerleriyle büyük oranda uzlaşmadığını göstermektedir.

Caz ve Türk Sanat Müziği severlerin inançta gelişim yaşaması bu türlerin daha sofistike olmasıyla ilişkilendirilebilir. Genellikle caz ve klasik müziğin diğer müzik türlerine göre daha karmaşık bir yapıya sahip olduğu bilinmektedir. Bu noktada Türk Sanat ya da caz müziği dinlemenin belirli bir olgunluk düzeyi gerektirdiği söylenebilir. Dolayısıyla bu müzik severlerin belli bir entellektüel düzeye ulaşma süreçleri, inanç/dünya görüşü boyutunda bir değişim yaşamalarıyla ilişkilendirilebilir.

Tasavvuf müzik severlerin dini tutum, inanç/dünya görüşü ve değer yönelimi ölçeklerinden aldığı puanlar tam olarak bir biriyle örtüşmektedir. Kesin inanç özellikleri bakımından olayların, olguların tek ve değişmez bir bakış açısıyla değerlendirilmesi eğilimi, farklı düşünce ya da farklı müzik türlerine yaklaşımda hoşgörü unsurunu azaltacak bir etken olarak düşünülebilir. Yani tasavvuf müzik severler açısından bazı müzik türlerinin tercih edilmesi bu anlamda bir takım değerlere göre benimsenmeyebilir. Kuşkusuz dindarlık algısının çok farklı düzeylerde olabileceğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte örneğin Uludağ (2005), mehzeplerin müzik olgusuna bakışını açıklarken Nakşibendi tarikatında müziğin yasak olduğunu vurgular. Bu anlayışta müzik ve eğlencenin her yönü haram kabul edilmektedir. Dini bir işlevsellikle birkaç vurmali çalgı dışında (def, bendir vb.) herhangi bir müzik enstrümanı çalmak günah olarak değerlendirilmektedir. Elbette böylesine uç bir yaklaşımın 21. yüzyıl anlayışıyla bağdaşmayacağı açıktır. Dolayısıyla bu noktada farklılıklara hoşgörüyle yaklaşmanın inanç/dünya görüşü boyutunda hayati bir önem arz ettiği söylenebilir.

Sonuç olarak müzik tercihi, inanç/dünya görüşü ve değer yönelimi arasında bazı anlamlı bağlantılar olduğu anlaşılmaktadır. Kanımızca bu çalışmanın önemi, demokratikleşme çabasında bir toplum modeli olan Türkiye için elzem gözükmektedir. Bu yüzden araştırmanın yeterli olmayan yönleri değerlendirilerek, tutarlılığın sağlanması için değişken kapsamının artırılması ve daha fazla katılımcıyla tekrar çalışılması düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- CEVİZCİ, A., (2010). **Felsefe Sözlüğü**. İstanbul, Paradigma Yayıncılık.
- CHOI, J.H., (2003). **The Relationships Among Characteristic Moods, Music Preference, and Music-Listening Habits: A survey study**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Michigan State University, Michigan.
- COLLEY, A., (2008). Young People's Musical Taste: Relationship With Gender and Gender-Related Traits. **Journal of Applied Social Psychology**, 38, 8, pp. 2039–2055.
- GLASGOW, R., CARTIER, A. and WILSON, G., (1985). **Conservatism, Sensation-Seeking and Music Preferences**. London, Pergamon Press.
- GALLO, S., (2003). **Music preference with an emphasis on gangsta rap: Female Adolescent Identity, Beliefs, and Behavior**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, California Institute of Integral Studies, California.
- HANÇERLİOĞLU, O., (1980). **Toplumbilim Sözlüğü**. İstanbul, Remzi Kitapevi.
- KAEMMER, J. E. (1993). **Music in Human Life, Anthropological Perspectives on Music**. Austin University of Texas, Çev. Yetkin Ozer (yayınlanmadı).
- KURABAYASHI, Y., and ITO, T., (1992). Socio-Economic Characteristic of Audiences for Western Classical Music in Japan: A Statistical Analysis. **Berlin, Cultural Economics, Springer-Verlag**.
- LYNXWILER, J. and GAY, D., (2000). Moral Boundaries and Deviant Music: Public Attitudes Toward Heavy Metal and Rap. **American Psychological Association**, Vol. 21(1), 63-85.
- MARSHALL, G., (1998). **Sosyoloji Sözlüğü**. Ankara, Oxford University Press, Bilim ve Sanat Yayınları.
- MASLOW, A., (1964). **Religions, Values, and Peak Experiences**. London, The Viking Press, Published by Penguin Books Limited .
- NORTH, A. C., and HARGREAVES, D., (2007). Lifestyle Correlates of Musical Preference: Relationships, Living Arrangements, Beliefs, and Crime. **Psychology of Music**, Vol. 35, 58-87.
- OK, Ü., (2007). **İnanç Psikolojisi: Yaşamı Anlamlandırma Biçiminin Hayat Boyu Gelişimi**. Ankara, İlahiyat Yayınları.
- OK, Ü., (2011). Dini Tutum Ölçeği: Ölçek Geliştirme ve Geçerlik Çalışması. **Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi**, Cilt:8 Sayı:2.
- OK, Ü., (2012). İnanç veya Dünya Görüşü Aşamaları, Şemaları ve Gelişim Biçimleri: Kişisel-Anlatıya Dayalı İnanç Gelişim Çizgileriyle İlgili Nicel Ölçümler. Yayında, (In Printed).
- RENTFROW, P. J., and GOSLING, S. D., (2003). The do re mi's of Everyday Life: The Structure and Personality Correlates of Music Preferences. **Journal of Personality and Social Psychology**, Vol. 84, 1236–1256.

SCHWARTZ, S., (1992, 1994, 2009). **Basic Human Values: Theory, Methods, and Applications.** The Hebrew University of Jerusalem, Jerusalem.

SHAH, S., (2000). **Relationships Among Musical Style, Ethnicity, Age, Gender, Musical Training, Familiarity, Intercultural Tolerance, and Music Preferences of Malaysian Students.** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Indiana University, Indiana.

STREIB, H., (2001). Faith Development Theory Revisited: The Religious Styles Perspective. **The International Journal For The Psychology of Religion**, 11(3), 143-158.

ŞAHİN, İ., Dini Hayatın Ritmi: Ritüel ve Müzik. **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 2, 269-285.

ULUDAĞ, S., (2001). **İslam Açısından Müzik ve Sema.** İstanbul, Kabalıcı Yayınevi.

VIDAL, C., (2008). What is a worldview?. Acco,Leuven. **De wetenschappen en het creatieve aspect van de werkelijkheid, in press.**

ZEHR, M., (2005). **Exploring the Relationship Between Music Preference and Aggression.** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ball State University, Indiana.

İnternet Erişimi:

O'Neil, Dennis (2006 Aralık 19). World-view.

Erişim Tarihi: 12 Ekim 2012, http://anthro.palomar.edu/social/soc_2.htm.

TDK (2012). İnanç.

Erişim Tarihi: 12 Ekim 2012, <http://tdkterim.gov.tr/bts>.